

Zorg voor ouderen en zieken in vroeger tijden

Van bittere armoede naar rusthuizen

Tot aan het eind van de 19e eeuw bemoeide de overheid zich amper met volksgezondheid en welzijn. De zorg voor zieken en armen werd overgelaten aan particulieren. Ook in onze wijk De Sprengen was men daarvan afhankelijk. Pas in 1898 werd aan de Soerenseweg, op de plek waar nu Berkenhove staat, een bejaardentehuis geopend.

Voorloper van De Sprengen: De Nieuwe Enk

Ruwweg ingesloten tussen de Soerenseweg, Jachtlaan, Schuttersweg en Sprengenweg lag in de 19e eeuw een groot stuk verwaarloosd heidegebied, de Nieuwe Enk geheten. Hier woonden en leefden mensen aan de rand van de maatschappij. Het waren bezembinders, dagloners, stropers en ketellappers, die plaggenhutten bouwden en probeerden het hoofd boven water te houden. Een gezin met opgroeiende kinderen had het

vaak moeilijk, zeker als deze kinderen nog jong waren.

Ruw volk

Als het even kon vermeed je deze gure buurt. Toch ontwikkelde zich hier een gevoel van saamenhorigheid. Onderling stond men voor elkaar klaar en deelde men zoveel mogelijk, ondanks hun armoede. In het voorjaar rond Pasen werd van alles verzameld voor het paasvuur. Dat werd ontstoken op het 'Hoegensveld', de plek, waar in 1896 de Nieuwe Begraafplaats werd aangelegd. De huidige begraafplaats aan de Soerenseweg.

Toenemende armoede

Als de kinderen de deur uitgingen en niet meer bijdroegen aan het gezinsinkomen, sloeg de armoede vaak nog harder toe. Armoede en ouderdom vormden in arbeidersgezinnen een onverbreekelijke band. Een sociale dienst was er niet.

De Hervormde Kerk was in die tijd de belangrijkste instantie die hulp kon bieden. Maar ook van die hulp kon je niet rondkomen. Eigenlijk werd je gedwongen je hele hebben en houden over te geven aan de kerk, in ruil voor een hap brood, een zak turf en dergelijke. En verder werd er, met name tussen 1840 en 1890, veel gebedeld.

Ons eerste armenhuis

Om aan deze nood enigszins tegemoet te komen, kwam vanuit de kerk het plan om armenhuizen te bouwen. In 1876 werd met de bouw hiervan gestart aan twee smalle zandwegen, toen nog zonder naam: de Badhuisweg en de Sprengenweg. Twee blokken met in totaal 16 woningen, bestemd voor twee oudere personen. Op de hoek Badhuisweg/Sprengenweg stond de gemeenschappelijke waterpomp. Een mooi initiatief. Bewoners hadden in ieder geval een dak

boven het hoofd maar verder was van een menswaardig bestaan nauwelijks sprake. Zo was er voor veel mensen geen verzorging in tijden van nood en ziekte.

Van armenhuizen naar rusthuis

De toenmalige dominee C. Hattink sprak de wens uit om voor de ouderen in de kerkelijke gemeente een 'tehuis voor ouden van dagen' te bouwen. Het besluit hiervoor viel in 1898, en in augustus 1899 werd het tehuis geopend aan de Soeren-seweg 23. Dit was op de hoek met de Koning Lodewijklaan, waar nu Berken-] hove ligt. De architect was C.M. Gard-nier. Op deze plek konden ouderen de laatste dagen slijten in rust en vrede. De eerdere armenhuizen werden gesloopt en maakten plaats voor modernere hui-zen en villa's. Toen het rusthuis in 1938 veertig jaar bestond, kreeg het de naam van haar beschermvrouwe: Koningin Wilhelmina-Rusthuis.

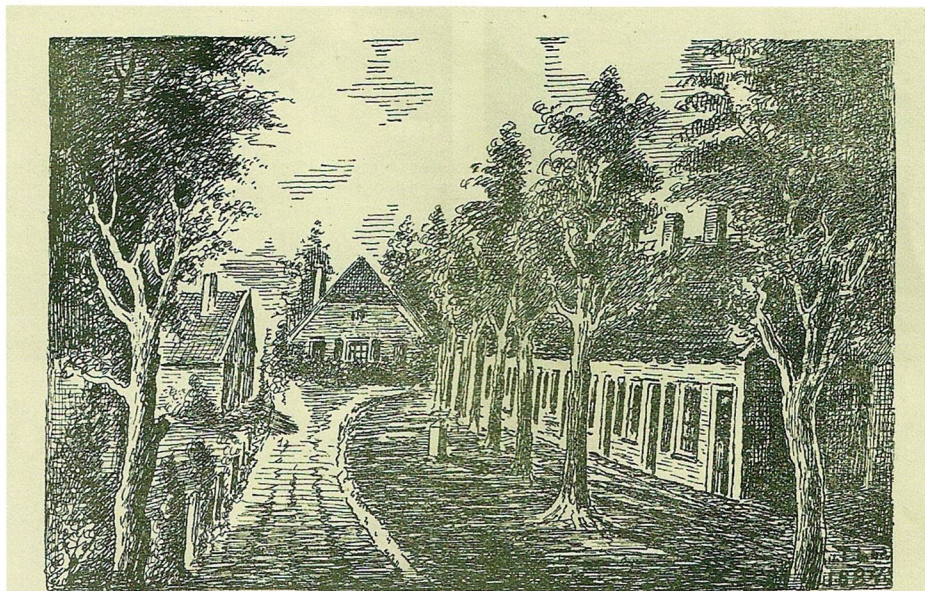
Een strak regiem

In het tehuis was geen georganiseerde medische of verpleegkundige zorg. Om iedereen in het gareel te houden golden er strenge regels. Een vaste tijd om op te staan, te bidden, te eten en naar bed te gaan. Schelden, dronkenschap en binnenkomen na de avondklok werden streng bestraft.

In de 'oudemannen- en oude vrouwenhuizen' van die tijd was weinig privacy. Het huis in Apeldoorn was een prettige uitzondering: er waren eigen kamertjes voor mannen, vrouwen en echtparen. De meubilering was sober maar voor die tijd voldoende: een ledikant, een wastafel, een stoel en een kastje. De kamertjes van de echtparen waren iets groter en geschikt om eventueel privébezoek te ontvangen. Het huishouden werd bestierd door een echtpaar, dat aangesteld werd als 'vader en moeder'. Ook de bewoners zelf hadden diverse taken, zoals hulp bij de bereiding van de gezamenlijke maaltijden. Voor zover zij daartoe in staat waren, deden ze ook licht werk in huis en tuin.

Te veel gebreken

Na 50 jaar vertoonde het gebouw zoveel gebreken dat het nodig was om een renovatieplan op te stellen. De kosten waren echter zo hoog, dat alleen de centrale verwarming werd gemoderniseerd.

De vroegere z.g. armenhuizen der diaconie; afgebroken c.a. 1900.

Koningin Wilhelmina-Rusthuis

Na verloop van tijd begon men zich echter af te vragen of dit wel een goede investering was geweest. Verdere renovatie vond het bestuur niet verantwoord en bovendien keurde de brandweer het gebouw af op brandgevaar. Het gebouw had zichzelf overleefd. Voor het bestuur van de kerk was het duidelijk dat een andere weg ingeslagen moest worden.

Van rusthuis naar Berkenhove

In het voorjaar van 1971 ging in de wijk Zevenhuizen de eerste paal de grond in voor een nieuw te bouwen bejaarden-tehuis met bijbehorende zelfstandige

woningen. In 1973 werd het gebouw aan de Soeren-seweg gesloopt en maakte het plaats voor het huidige Berkenhove: een kleinschalige woonvoorziening voor ouderen met dementie, en een flat met appartementen voor zelfstandig wonen en - naar behoefte- zorg aan huis.

Bron:
Apeldoornse W. Kroon beschreef de geschiedenis van de diverse centra in zijn boek T(e)huis in Apeldoorn. Foto archief CODA

André Staal

